

SVJETLO ILI SVIJETLO?

Asim Peco

U 3. broju »Jezika« za 1955/56 godinu A. Nametak je postavio pitanje da li treba pisati, a prema tome i izgovarati, *svjetlo* ili *svijetlo*. Kako on na str. 82 predlaže »da se javno prodiskutira o tome, kako glasi ta riječ«, ja se odazivam tom pozivu. Govoriću o izgovoru ove riječi u govorima današnje jekavske Hercegovine, a i pokazaću, koliko sam u mogućnosti, kako ovu riječ pišu naši pisci.

Ali prije toga da se zadržimo na još jednom pitanju. Naime, Nametak u pomenutom članku kaže da se »Toskanom štokavskog govora« može smatrati »Stolački kotar u Hercegovini« (str. 81). Ovakvo mišljenje iznio je mnogo ranije Safet Burina. On kaže: »Govor iz Stoca i sreza Stolačkog najčistiji je naš govor« (Naš jezik, knj. V, 215). Kako vidimo, oba ova pisca slažu se u ocjeni stolačkog govora. Ipak moram reći da su ti sudovi doneseni bez detaljnijeg ispitivanja i dovoljnog poznavanja toga govora, a i drugih hercegovačkih govora. Najnovija ispitivanja ovih govora nisu potvrdila njihovo mišljenje. Ispitujući na terenu govor današnje jekavske Hercegovine, ja sam došao do zaključka da tu imamo dva govorna tipa: a) centralno-hercegovački i b) istočnohercegovački govorni tip.

Centralnohercegovački govor obuhvata područja bivšeg Mostarskog, Stolačkog i Čapljinškog sreza. Njegova granica išla bi od Bijelog Polja više Mostara preko Veleži, Rabine, Dubrava ka Stocu, obuhvatajući i Stolac, zatim preko Hrguda, Kubaša, Žegulje, Mišljena ka Popovu Polju; odavde prema Mostaru granica ovoga govora je u isto vrijeme i granica između jekavskog i ikavskog govora u Hercegovini. Na istoku od označene linije imamo istočnohercegovački tip.

Da se učini ova podjela, postoje objektivni razlozi. Ovi govori se razlikuju u mnogim govornim osobinama. Ja ću ovdje iznijeti samo neke: a) mjesto *ě* (jata) u današnjim dugim slogovima prvi ima često *je* (*bjelo, pjesak, djete*), drugi samo *ije* (*bijelo, pijesak, dijete*); b) prvi ima redovno neizmijenjene grupe: *pje, bje, mje, vje* (*je* vodi porijeklo od *ě*) — *pjesma, pobjeći, vjera, mjera*; u drugom često imamo i ovdje izvršen proces jotovanja — *pljesma, pobljeći, vljera, mljera*; c) prvi ima promjenu muških ličnih imena tipa *Pero, Jovo* po promjeni imenica ženskog roda na *a* (*Pero-Pere-Peri*); u drugom se ova imena mijenjaju po prvoj vrsti — *Pero-Pera-Peru*; d) prisvojni pridjevi od ovakvih imena u prvom su na *in*, u drugom na *ov*: *Perin* i *Perov* (v. N. J. n. s., knj. IV, str. 340—343); e) muslimani gradova i okolnih sela prvog govornog tipa ne razlikuju u izgovoru suglasnike *č-ć, dž-d*; oni isto često imaju *j* mj. *lj, n* mj. *nj*; u drugom govornom tipu ne nalazimo ove osobine.

Između ovih dvaju govora ima još razlika, ali mislim da nam i navedene jasno govore da te govore treba odvojiti. Pošto znatno veća teritorija b. Stolačkog sreza pripada prvom govornom tipu, ne smatram da se on može nazvati »Toskanom štokavskog govora«.

A sada nešto o izgovoru i pisanju imenice povodom koje je Nametak i napisao članak. Ja se ovdje neću upuštati u raspravljanje odakle dvojtvo oblika kod ove imenice, niti pak u to da li je ispravan samo oblik *svjetlo* ili *svijetlo*. Ja ću ovdje iznijeti samo ono što sam čuo na terenu i što možemo naći kod nekih naših pisaca.

Nametak je u pravu kad kaže da u svom rodnom mjestu (Mostaru) nikad nije čuo ovu riječ sa dvosložnom zamjenom jata; on može imati pravo kad to tvrdi i za jedan dio b. Stolačkog sreza, odnosno za onaj dio koji ulazi u krug našeg prvog govornog tipa. Međutim, on neće biti u pravu kad to tvrdi i za ostalu jekavsku Hercegovinu. Ako on taj izgovor nije čuo na četiri petine njene teritorije, to još nikako ne znači da taj izgovor tamo uopće ne postoji. Ja sam obišao čitavu današnju Hercegovinu i imam potvrda za *svijetlo* iz ovih mjesta: Rabina (Nevesinje), Borač, Nadanići (Gacko), Lastva (Trebinje), Dabar (Stolac). Nije isključeno da se i na ostaloj teritoriji našeg drugog govornog tipa može čuti ovaj izgovor, ali ga ja, prikupljajući građu za opis tih govora, u drugim mjestima nisam zabilježio. Osim toga imam potvrda da se *svijetlo* govori u Drobnjaku i Nikšiću, pa čak i jekavci na Zlatiboru (tj. u jugozapadnoj Srbiji) tako kažu.

Od pisaca, i to od poznatijih naših pisaca, prema materijalu koji nalazimo u rječničkoj građi Instituta za jezik SAN, *svijetlo* pišu: D. Šimunović: ... bila je tako lijepa i vitka prema tamnom grmlju na obronku i obasjana tako ljupkim *svijetlom* sunca na zalazu (Izabrane prip. 1947, 41); M. Begović: ... u njenom *svijetlu* blijedile su sitne posljednje zvijezde (Pjesme, 1925, 9); U. Bogišić: ... muški tešu samo luč za *svijetlo* (Zbornik, I, 106); U. Car Emin: ... da od prejaka *svijetla* obrani oči, obori ih (Starci, 1917, 38); A. Cesarec: ... iz dućančića .. škiljilo je *svijetlo* (Bjegunci, 1950, 9); I. G. Kovačić: ... nije Nazor lakomislen slavitelj nepobjedljiva *svijetla* (Znanje i radost, Zgb, 1942, 251); U. Nazor: ... mjesečevo je *svijetlo* prodiralo kroz otvore u pećinu (Stoimena, 1916, 30); M. Krleža: ... i još je sam brojao hiljadarke na *svijetlu* lojanice (Tri kavalira ... 1920, 8); I. Andrić: ... dok im u raširenim očima igra *svijetlo* (Pripovijetke, 1924, 27).

U pomenutoj građi ima potvrda da neki pisci upotrebljavaju oba oblika. Takvi su: Đalski (... uz slabo *svijetlo* staromodne lampe, Pod starim krovovima, 1912, 10; a ... u prigušenu *svjetlu* zimskog dana, isto 43); I. Ujnović (... nema neba, nema mora — već jedan jedini okean modrine i *svijetla*, Akordi, 1917, 66; a ... sunčani zraci obasjavaju ih krvavim *svjetlom*, Trilogija, 51); I. Čipiko (... mjesec ... blijedim *svjetlom* obasjava, Za kru-

hom, 46; a...pošljednje *svijetlo* prostrlo se preko mora, Sa ostrva, 1903, 41). Pa i sam *Nametak*, koji se zalaže za upotrebu oblika *svjetlo*, piše *svijetlo*: ... to li je ono slavno mjesto, gdje je ugledao... *svijetlo* dana... (Dobri Bošnjani, 1937, 52). Sve nam ovo pokazuje da u jezičkom osjećanju nekih naših pisaca postoje dvojaki oblici ove riječi koje oni naporedo upotrebljavaju. Ne bih mogao prihvatiti da tu imamo *ije* po pravopisu koji propisuje samo *svijetlo*, jer, kako smo vidjeli, na jednom dosta velikom prostoru jekavske teritorije imamo baš taj izgovor.

Na osnovu iznesenog možemo reći da oblik *svijetlo* nalazimo baš tamo gdje treba tražiti »Toskanu štokavskog govora«, a i da taj oblik upotrebljavaju mnogi naši pisci, a to sve skupa obliku *svijetlo* daje pravo da i dalje ostane u književnoj upotrebi.

O S V R T I

ARABLJANI, ŠKOTLANDANI I SLIČNA ČUDA

U novije vrijeme pojavili su se u našoj štampi neki čudnovati nazivi naroda i zemalja, kakvih dosada nismo čuli, a koji vrijeđaju svakoga, tko ima smisla za narodni jezik. Navodim tri primjera:

1. ARABLJANI. Prigodom putovanja maršala Tita u arapske krajeve vrlo je često u štampi upotrebljavan naziv *Arabljani*, iako naš književni i narodni jezik poznaje samo *Arape*. Dokaz za ovu tvrdnju nalazimo i u enciklopedijama i u narodnoj pjesmi »Marko Kraljević i Crni Arapin«. Odakle su i kako došli do nas ti *Arabljani*, ne znam, ali držim, da nije potrebno dokazivati, kako je taj naziv pogrešan.

2. ŠKOTLANDANI. Svakako je protivno hrvatskosrpskom jeziku nazivati stanovnike Škotske »Škotlandanima«, što se također dosta nalazi u našoj štampi. Istina, stanovnik Škotske naziva se engleski »Scot«, a zemlja »Scotland«, no baš tako, kako se od *Hrvat* zemlja naziva *Hrvatska* ili od *Englez* *Engleska*, iako se zemlja engleski zove *England*, tako treba od imenice *Škot* da bude *Škotska*, a ne *Škotlandija*, kao što, bar zasada, ni od *England* nije još nitko stanovnike te zemlje nazvao *Englandanima*.

3. Zemlje, koje se prostiru oko rijeke *Saar*, postale su političkom jedinicom, kad ih je versajski ugovor stavio pod posebnu upravu Društva naroda. Službeni naziv bio je: francuski »Territoire de la Sarre«, njemački »Saargebiet«, odnosno na našem jeziku: Sarsko područje. To je područje i danas pod posebnom upravom i često dolazi u novinske vijesti, ali pod sasvim pogrešnim nazivom: *Sarland* i čak *Sarlandija!* Zašto ne ispravno: *Sarsko područje?*

Ima takvih pogrešnih naziva i više, no zasad sam naveo samo ova tri, jer su naročito apsurdni.

Dr. Milovan Zoričić

JEZIČNO ZASTRANJIVANJE

1. *Radnja*. Možda se ni jedna druga riječ toliko ne zloupotrebljava kao riječ *radnja*. U »radnjama« naših građani jedu, piju, briju se, kupuju raznu robu i t. d. Tako se barem čini, sudeći ne samo po pisanju štampe, po natpisima i oglasima, nego i po govoru mnogih, kojima nedostaje jezični osjećaj. — Gostionice su *radnje* (»ugostiteljske radnje«), »buffeti« su »radnje«, brijanja su »radnje«, radionice i prodavaonice su »radnje«, jednom riječi »radnja« postaje općeniti naziv za oznaku mjesta, gdje se obavlja bilo kakav